formos puodai. Gausu akmeninių bei kaulinių dirbinių. Čia pat maišėsi ir ankstyvi jau minėti žalvario amžiaus dirbinėliai. Pagal ankstyvą kaulinį ąselinį smeigtuką su dviem ataugėlėmis galvutės apačioje žemutinis kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas VIII-VII a. pr. m. e.

2. Viduriniame etape pastatyti pastatai, kuriems priklausė židiniai Nr. 3, 4, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 16, 17, 18 ir grindiniai. Dalis jų pasiekė mus jau suardyti, dalis gerai išlikę. Pastatai irgi sudegė. Visame sluoksnyje gausu degėsių. Virš supaltos molio juostos, supančios pastatus, buvusi medinė užtvara, kuri vėliau sudegė. Tai patvirtina virš molio juostos įvairiose vietose atsidengę degėsiai.

Šiame kultūrinio sluoksnio horizonte radinių gausiausia. Jie nuo ankstyviausio etapo nedaug skiriasi. Tai akmens, kaulo ir molio dirbiniai. Metalinių dirbinių čia nerasta, atskirose vietose gausu gyvulių kaulų. Naudota keramika beveik išimtinai brūkšniuotu paviršiumi. Puodai "S" profiliavimo ir tiesiomis sienelėmis, dideli ir vidutinio dydžio. Remiantis kaulinių smeigtukų formomis, šis kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas III-IV a. pr. m. e.

3. Vėlyviausias šios kultūros gyventojų gyvavimo etapas išskiriamas pagal radinius. Jam priklauso patys vėlyviausi pastatai su židiniais Nr. 1 ir 6. Pastatas su židiniu Nr. 1, kaip ir ankstyvesni pastatai, turėjo akmenų grindinius arba akmenys buvo naudojami kokioms nors pastato konstrukcijoms. Akmeninių dirbinių nedaug. Šalia gausių kaulinių dirbinių, kurių dalis galėjo čia patekti iš apatinių kultūrinio sluoksnio horizontų, aptikta geležinė yla ir meškerės kabliukas. Šio pastato ribose arba greta jo aptiktas trinamų girnų apatinis akmuo.

Pastatas, kuriam priklausė židinys Nr. 6, buvęs 9x9 m dydžio, turėjęs molio aslą. Šiame sluoksnio horizonte aptiktos gargažės rodo, jog geležis buvo gaunama čia pat. Šio horizonto kermaika nedaug skiriasi nuo apatinių horizontų keramikos, tačiau čia aptikta ir briauninės formos nedidelių puodelių, taip pat puodelių lygiu ir lygintu paviršiumi. Šį etapą datuoti padeda ant aslos paviršiaus rastos 2 žalvarinės trikampio pjūvio apyrankės plonėjančiais galais, puoštais eglutės ornamentu, žiedelis. Remiantis šiais radiniais, kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas paskutiniaisias amžiais pr. m. e.

4. Viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis buvo sunaikinta. Atskiri metaliniai dirbiniai (siauraašmenio kirvio pentis, geležinė keturkampė sagtelė) rodo, jog piliakalnis galėjo būti gyvenamas ir pirmaisiais m. e. amžiais.

DAUBARIŲ (MAŽEIKIŲ RAJ.) ARCHEOLOGINIŲ PAMINKLŲ TYRINĖJIMAI 1976 METAIS

Vytautas Daugudis

1976 m. Istorijos institutas kartu su Mažeikių kraštotyros muziejumi baigė Daubarių (Mažeikių raj.) archeologinių paminklų tyrinėjimus[1]. Šalia dešiniajame Vešetės krante esančio piliakalnio gyvenvietėje ištirtas apie 1240 m^2, kairiajame Vešetės krante išlikusioje piliakalnio dalyje 4 m^2, o šalia jo

[1] 1975 m., iš dalies 1976 m. kasinėjimų duomenys trumpai paskelbti, žr.: Daugudis V. Daubarių (Mažeikių raj.) piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1975 metais. - Kn.: ATL. V., 1978, p. 20-27; Varnas A. Daubarių (Mažeikių raj.) senkapių tyrinėjimai 1975 metais. - Kn.: ATL. V., 1978, p. 155-158; Даугудис А., Варнас А. Раскопки в дер. Даубаряй. - В кн.: АО 1975 года. М., с. 435-436; Даугулис В., Холодинска А., Варнас А. Раскопки в дер. Даубаряй. - В кн.: АО 1976 года. М., 1977, с. 426.

NEVIERIŠKIŲ (ŠVENČIONIŲ RAJ.) PILIAKALNIO TYRINĖJIMAI 1976 ir 1977 METAIS

Elena Grigalavičienė

Nevieriškių (Švenčionių raj. ir apyl.) piliakalnis yra apie 4 km į Š nuo Švenčionių. Tai 4–6 m aukščio kalva, apsupta balomis ir kalvomis. Visa kalva ilgai buvo ariama, todėl piliakalnis prarado savo pirmykštę formą. Šlaitai nuolaidūs, sutvirtinimų pėdsakų paviršiuje neišliko.

Piliakalnio aikštelė 62 m ilgio, 46 m pločio, ovalo formos, žemėja iš PR į ŠV. Nuolydis nuo aikštelės viršaus iki krašto – 1 m. Aukščiausia aikštelės PR dalis yra 22 m ilgio, 18–12 m pločio, lygi. Kultūrinio sluoksnio pėdsakų paviršiuje nematyti. Kultūrinis sluoksnis už pakilimo – aikštelės pakraščiuose yra tik 30–40 cm storio ir beveik ištisai buvo suartas.

Piliakalnį 1976 ir 1977 m. tyrinėjo Istorijos institutas[1]. Iki šiol aikštelėje atidengtas 1081 m^2 plotas. Kultūrinis sluoksnis suardytas iki 30 cm gylio, nepaliesta liko tik apatinė kultūrinio sluoksnio dalis. Dažniausiai kultūrinio sluoksnio storis siekė 60 cm, vietomis – 95 cm. Mažiau apgyvendintose vietose jis buvo 30–40 cm storio.

Intensyviausias kultūrinis sluoksnis buvo nuolaidžioje ŠV aikštelės dalyje. Čia 30–60 cm gilumoje buvo atidengtos pastatų liekanos – akmenų grupės ir grindiniai, taip pat židiniai, kurių kartu su suardytaisiais rasta 20.

Židiniai rato formos, 1–1,3 m skersmens, sudėti iš plokščių vienodo dydžio akmenų, vienas prie kito, dažniausiai be jokių

---

[1] Григалавичене Э. Раскопки городища Неверинкос. – В кн.: АО 1976 года. М., 1977, с. 425.

tarpų. Vienoje židinio pusėje palikta 30–40 cm arba dar platesnė anga. Židinio viduje pagrinde yra plonas šviesaus smėlio sluoksnelis arba kieto perdegusio molio sluoksnis. Degėsių židinio viduje beveik nėra, bet gausu prieš židinio angą. Jie, matyt, iš židinio būdavo išvalomi.

Židiniai, aptikti įvairiuose kultūrinio sluoksnio horizontuose, yra įvairialaikiai. Tačiau juos lyginant, matyti, jog per ilgą laiką židiniai mažai keitėsi.

Viename lygyje su židiniais, šalia arba toliau nuo jų aptiktos įvairios akmenų grupės ir grindiniai. Juos sudarė nedideli akmenys. Akmenų grindiniai neapibrėžtos formos, sukritę vienu, keliais ir daugiau sluoksnių. Kartais grindiniai turi taisyklingą kampą arba tiesų kraštą, kartais tai apskritos formos grindinėliai. Aplink pasklidę akmenų grupės arba paskiri akmenys. Šie grindiniai sietini su buvusiais pastatais. Po kultūriniu sluoksniu rasta įvairaus skersmens ir gylio stulpaviečių, kurių daugumas priklausė pastatams. Dėl jų chaotiško išsidėstymo nepavyko nustatyti pastatų formos ir dydžio. Matyt, pastatai daug kartų būdavo perstatinėjami.

Pastatai stovėjo lenkta eile. Ankstyvieji – arčiau šlaito, vėlesnieji – toliau nuo jo.

Aikštelės pakraščiais už gyvenamų ir kitų pastatų linijos atsidengė buvusių sustiprinimų liekanos. Juos sudarė išlikę akmenų grindiniai, ilgų rąstų, stulpaviečių eilių pėdsakai, taip pat trys 10–20 cm storio molio sluoksneliai. Viršutinis molio sluoksnis sudarė apie 10 m pločio juostą, kuri supo aikštelę lanku iš trijų pusių – PV, V, ŠV, Š ir ŠR. Kol kas neaišku, kiek ši juosta tęsėsi toliau, kadangi aikštelė dar nebaigta ištirti. Molio sluoksnių bei degėsių eilės liudija, jog aikšte-

lės pakraščiai buvo stiprinami po kiekvieno gaisro. Greičiausiai virš molio juostos stovėjo medinės užtvaros, kurioms sudegus buvo statomos naujos. Sustiprinimų juostos platinamos aikštelės sąskaita. Taip buvo užpiltos ankstyvųjų pastatų liekanos.

Visas kultūrinis sluoksnis persunktas degėsiais. Jame daug akmenų, molio bei smėlio plotelių, vietomis gausu gyvulių kaulų, keramikos ir įvairių dirbinių.

Keramika beveik išimtinai brūkšniuotu paviršiumi. Puodai daugiausia dideli, primityvios, prasto degimo, su grūsto granito priemaišomis, trapios masės. Pagrindinė puodų forma - puodynės su "S" profiliavimo ir tiesiomis sienelėmis (kibiro forma). Tik pačiame vėlyviausiame viršutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte brūkšniuoti puodai įvairesnių dydžių ir formų. Čia jau naudoti briauninės formos puodai, kartais jų briauna puošta apvalių duobučių ornamentu. Be to, aptikti pavieniai fragmentai puodelių lygiu ir lygintu paviršiumi rodo, jog buvo naudoti ir šių grupių puodeliai. Pagal keramiką ir radinius Nevieriškių piliakalnis laikomas brūkšniuotosios keramikos kultūros gyventojų paminklu.

Nevieriškių piliakalnyje, be keramikos, surinkta daugiau kaip 500 akmeninių, kaulinių, raginių ir molinių dirbinių. Akmeninių dirbinių tarpe - pentiniai kirviai su skyle kotui, šių kirvių išgrąžos, įtveriamieji kirviai (kaltai?), kampuotos su skyle viduryje buožės, miniatiūriniai minkšto akmens kaltelio formos dirbinėliai, neaiškios paskirties apskriti 5 cm skersmens gražiai nudailinti akmenys, greičiausiai svoreliai, titnago skeltės be retušavimo žymių.

Gana daug kaulinių dirbinių, tačiau daugelio jų negalima bu-

vo paimti, nes jie sudegę arba sunykę. Kaulinius dirbinius sudaro ylos, kaltai, adatos, gramdukai, rėžtukai, adikliai, trys įmoviniai ietigaliai, durklai, papuošalai - ąselinis su dviem ataugėlėmis galvutės apačioje, lazdelės formos rantyta galvute, įvairios formos plokščiomis galvutėmis smeigtukai, kaulinis pailgas penkiakampio skersinio pjūvio karoliukas. Be to, čia aptikta kelios kaulinės ir raginės peilių rankenos, dvi kaulinės durklų (?) rankenos, žvėrių dantys ir iltis, naudotos papuošalams arba amuletams. Daugelio kaulinių dirbinių paskirtis neaiški.

Molinių dirbinių negausu, jie neįvairūs. Dalis jų Lietuvoje aptikti pirmą kartą. Tai pailgi kiaušinio formos nusmailintais galais dirbinėliai, greičiausiai svoreliai, kurių čia aptikta apie 40. Analogiški dirbiniai žinomi Latvijoje. Keleto tokių svorelių galai suploti. Be to, čia rasti ir keli apskriti įvairaus skersmens, plokšti apvalūs, su skylute viename krašte svoreliai ir vienas suplotas ir išlenktas, panašus į Djakovo tipo svorelį. Įdomus ir trinamų garnų apatinis akmuo, rastas kartu su pastatais viršutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte.

Viršutiniam kultūrinio sluoksnio horizontui priklauso ir negausūs metaliniai dirbiniai. Iš geležinių rasta ylos, keli meškerės kabliukai, keletas fragmentų sulūžusių peilių lenkta nugarėle, keli lazdeliniai smeigtukai, o iš žalvarinių: trys vienodos apyrankėlės, keli įvijiniai ir vienas juostinis žiedukai, grandelė - antsmilkinis, akinių formos kabutis, kelios įvijėlės. Jau velėnoje rasta geležinio kirvio pentis ir geležinė keturkampė sagtelė. Viršutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte aptikti tiglių fragmentai, kelios gargažės kalba apie vietinę geležies dirbinių gamybą.

Tyrinėjimų medžiaga rodo, jog čia buvusi ankstyva, mažai įtvirtinta brūkšniuotosios keramikos kultūros laikotarpio gyvenvietė. Tačiau tai ne pirmieji šios vietos gyventojai, čia buvo gyvenama anksčiau. Tai rodo eilė tokių radinių, kaip laivinio kovos kirvio pentis, titnaginis įtveriamasis kirvelis, titnaginė širdinė strėliukė, titnaginė retušuota pailga skeltė, viena šukelė, primenanti virvelinę (?) keramiką. Visi šie radiniai datuojami vėlyvuoju neolitu - žalvario amžiumi. Jie liudija, jog greičiausiai žalvario amžiuje čia taip pat buvo apsigyvenusi žmonių grupė. Žymesnio kultūrinio sluoksnio jie nepalikė. Jų gyvenimo pėdsakus sunaikino čia įsikūrę brūkšniuotosios keramikos gyventojai, kurie įsitvirtinę pasiliko čia ilgesniam laikui.

Pagal šios kultūros gyventojų paliktą kultūrinį sluoksnį galima išskirti šiuos jų gyvenimo etapus:

1. Ankstyvajame etape pastatyti pirmieji pastatai, kuriems priklausė židiniai Nr. 8, 10, 12, 14, 20, taip pat šalia esantys grindiniai. Tada piliakalnio aikštelės PV, V, Š pakraščiai (kiti aikštelės pakraščiai kol kas netyrinėti) buvo sutvirtinti, greičiausiai medine užtvara. Apie tai kalbėtų akmenų grupės (pl. 8, 12, 13, 16), nugriuvusių rąstų pėdsakai (pl. 12), stulpaviečių eilės (pl. 2, 8). taip pat degėsių sluoksneliai, kurie rodo užtvarą sudegus. Kilus dar didesniam gaisrui ir sudegus ne tik užtvarai, bet ir daliai pastatų, buvo užpilti sudegę pastatai Nr. 10, 20 ir kt. Senųjų pastatų vietoje statyti naujį pastatai su naujais židiniais. Taip buvo išardytas židinys Nr. 14.

Šiam etapui būdinga pati primityviausia keramika brūkšniuotu paviršiumi - dideli "S" profiliavimo sienelėmis ir kibiro